

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№2(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 156 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Kasbiy mahorat va tajribalarni rivojlantirishning mazmuni, shakl va usullari	22
Yo'ldasheva Feruzaxon Shavkatbekovna	
O'zbek tili darslarida 5E modelini qo'llash orqali ta'lim sifatini oshirish: Chimboy tumani 36-sonli ixtisoslashtirilgan maktab misolida	26
Kojamuratova Ulbosin Punkitbaevna	
Shaxs ijtimoiy faolligi: tushuncha va tahlil.....	29
Baxriyeva Nargiza Axmadovna	
Fiziognomika va psixologik yondashuvlar asosida portret qalamtasviri ta'limini takomillashtirish.....	33
Babadjanov Axmadjan Xudayberdiyevich	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish	37
Nusharov Bobir Bolbekovich	
Личностные характеристики как ассимиляция системы отношений младших школьников и предмет воспитательного воздействия учителя	41
Олимова Азиза Кахрамоновна	
"Vitagen ta'lim texnologiyalari" asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda perseptiv qobiliyatni rivojlantirishga o'rgatishning didaktik imkoniyatlari	47
Tursunboyeva Kamola Iloxomjon qizi	
Ekologik ta'lim va tarbiya asosida talabalarda ekoturistik madaniyatni rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari.....	50
Kamolov Baxtiyor Xasanboyevich	
Individual ta'lim trayektoriyasi: maktabgacha yoshdagi bolalarda ekspressiv nutq buzilishlarining o'ziga xos xususiyatlari	54
Fayziyeva Nozima Oybek qizi	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida mantiqiy masalalardan foydalanish samaradorligi	59
Ibragimova Nozima Ulug'bekovna, Pardayeva Hosila Quدراتulla qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda tarbiyachining kreativ roli	64
Botirova Lobar Kamolovna	
O'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish	69
Kaipova Tazagul, Kaipova Elmira	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini zamonaviy kasb-hunarlariga qiziqirishda integrativ usullardan foydalanish	73
Ergasheva Nigora Erkinovna	
Proposals for the Development of Education in Teaching Musical-Historical and Theoretical Subjects	76
Sobirova Gulkhayo Aktamjonovna	
Raqamli ta'lim sharoitida talabalarda mediakompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari.....	81
Rustemov Abseit Trijan o'g'li	
Hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishga oid tajriba-sinov ishlarini tashkil etish mazmuni	85
Baxramova O'ramol Uralovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining matn ustida ishlash orqali o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishda nazariy asoslanish mohiyati.....	88
Boxodirova Muxlisa Xoljigitovna	
Zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarining ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlari	92
Dushekeeva Nasiba Rustembaevna, Arepbaev Islambek Muratbaevich	
Ingliz tilini o'rganishda zamonaviy texnologiyalarning roli	96
Ergasheva Mehriyona	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining tasviriy ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	100
Jummayeva Sayyora Shokir qizi	

The Role of Digital Technologies and Virtual Reality in Modern English Teaching Methodologies	104
<i>Seilkhanova Rita Nurniyazovna, Kalbaeva Mexriban Elbrus qizi</i>	
Sog'lom separatsiya orqali yoshlar sog'lig'ini mustahkamlash: tibbiy-psixologik yondashuvning empirik tahlili	109
<i>Mavlyanova Surayo Sultanaliyevna</i>	
Badiiy-tarixiy meros asosida pedagog shaxsini tarbiyalash: nazariya va amaliyot uyg'unligi	112
<i>Qodirova Mavluda Maxodir qizi</i>	
Gamified Programming Platforms: Analysis and Recommendations	116
<i>Ra'nokhon Ne'matjon kizi Rakhimova</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida giperaktiv bolalar bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari	123
<i>Raimqulova Sojida Abdusaid qizi</i>	
Qandli diabet bilan og'riqan bemorlarga pedagogik yordam ko'rsatish tizimi.....	126
<i>Shermatova Yakut Sabirovna</i>	
O'smirlar o'rtasida kiberbulling	129
<i>Tashbekova Aziza Mirsuxbatovna</i>	
Uzoq muddatli davolanishga muhtoj bolalar uchun tyutorlik yordamini tashkil etish	132
<i>Tolipova Pokiza Xasan qizi, Isamuxamedova Dildora Raxmatilayevna</i>	
Zamonaviy maktablarda xavfsizlik madaniyatining roli.....	135
<i>Turdiyeva Zilola Jalilovna</i>	
Global akademik reyting va raqobat muhitida xalqaro olimpiadalarning o'rni	138
<i>Xalikova Umida Mirovna</i>	
Tarbiyachining bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish jarayonidagi o'rni	143
<i>Xasanova Shaxnoza To'xtasinovna, Rahimova Umida Abdurasul qizi</i>	
Biologiya darslarida TIMSS topshiriqlarini integratsiyalash.....	148
<i>Zayniyev Suxrobjon Islombek o'g'li, Komiljonova Muslima Shuxrat qizi</i>	
О трансверсальных компетенции воспитателя дошкольного образования.....	153
<i>Садыкова Шоиста Акбаровна, Назарматова Дилшода Умаралиевна</i>	

ZOOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA TALABALARNING ILMIY-TADQIQOT FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

Dushekeeva Nasiba Rustembaevna

Qoraqalpoq davlat universiteti Umumiy biologiya va fiziologiya kafedrasida stajyor o'qituvchisi

Arepbaev Islambek Muratbaevich

Qoraqalpoq davlat universiteti Umumiy biologiya va fiziologiya kafedrasida dotsenti, b.f.d.

Annotatsiya: Mazkur maqola zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlarini nazariy va metodologik jihatdan o'rganishga bag'ishlangan. Ushbu metodologiya orqali talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish, mustaqil fikrlash hamda ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyati tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ilmiy-tadqiqotga yo'naltirilgan metodlar talabalarning faolligini oshirish, muammoli vaziyatlarni hal qilish va ilmiy xulosalar chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: zoologiya fanini o'qitish, talabalar faolligi, ilmiy-tadqiqot faoliyati, pedagogik metodlar, tizimli yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv.

Abstract: This article is dedicated to the theoretical and methodological study of the mechanisms for developing students' research activities in the process of teaching zoology. Using this methodology, the possibility of harmonizing students' theoretical knowledge with practical activities and forming independent thinking and research skills is analyzed. The research results show that research-oriented methods serve as an effective means of increasing student activity, developing problem-solving skills, and forming scientific conclusions.

Key words: teaching zoology, student activity, research activity, pedagogical methods, systematic approach, activity-oriented learning, competency-based approach.

Аннотация: Данная статья посвящена теоретическому и методологическому изучению механизмов развития научно-исследовательской деятельности студентов в процессе преподавания зоологии. С помощью данной методологии анализируется возможность гармонизации теоретических знаний студентов с практической деятельностью, формирования навыков самостоятельного мышления и научных исследований. Результаты исследования показывают, что научно-исследовательские методы служат эффективным средством повышения активности студентов, развития навыков решения проблемных ситуаций и формулирования научных выводов.

Ключевые слова: преподавание зоологии, активность студентов, научно-исследовательская деятельность, педагогические методы, системный подход, деятельностно-ориентированное обучение, компетентностный подход.

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri bo'lajak mutaxassislarni mustaqil fikrlovchi, ilmiy asoslangan qarorlar qabul qila oladigan va kasbiy faoliyatida tadqiqotchilik yondashuviga ega bo'lgan shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. Shu nuqtayi nazardan, ta'lim jarayonida talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. Ayniqsa, tabiiy fanlarni o'qitishda ushbu jarayon talabalarning nazariy bilimlarini amaliy hamda ilmiy faoliyat bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi.

Zoologiya fani tirik organizmlarning morfologik, fiziologik, ekologik va evolyutsion xususiyatlarini o'rganishga yo'naltirilgan bo'lib, mazkur fan mazmuni talabalarda ilmiy kuzatuvchanlik, tahliliy fikrlash, tajriba o'tkazish hamda ilmiy xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish uchun keng didaktik imkoniyatlarga ega. Zoologiya mashg'ulotlarini faqat tayyor bilimlarni uzatishga qaratilgan an'anaviy usullarda olib borish talabalarning ilmiy faolligini to'liq rivojlantirish uchun yetarli emas. Shu sababli fan o'qitilishida ilmiy-tadqiqot faoliyatiga yo'naltirilgan yondashuvlarni joriy etish zarurati yuzaga kelmoqda ^[1].

Ilmiy-tadqiqot faolligi talabani ilmiy muammoni aniqlash, faraz ilgari surish, kuzatish va tajribalar o'tkazish, olingan natijalarni tahlil qilish hamda asosli xulosalar chiqarishga bo'lgan faol ishtirokini ifodalaydi. Bu jarayonni samarali tashkil etish esa aniq mexanizmlar, metodlar va pedagogik shart-sharoitlarni talab etadi. Zoologiya fanini o'qitish jarayonida mazkur mexanizmlarning yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatiga bo'lgan qiziqishini pasaytirishi mumkin.

Mamlakatimizda oliy ta'limni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim standartlarining joriy etilishi ham ta'lim jarayonida ilmiy-tadqiqot faoliyatiga alohida e'tibor qaratishni taqozo etmoqda. Shu jihatdan, zoologiya fanini o'qitishda talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlarini aniqlash va ularni amaliyotga tatbiq etish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlarini nazariy jihatdan asoslash hamda ularning amaliy samaradorligini tahlil qilishdan iborat. Maqolada ilmiy-tadqiqotga yo'naltirilgan mashg'ulotlarni tashkil etish yo'llari hamda ularning ta'lim jarayoniga ta'siri yoritiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish masalasi pedagogika va fanlarni o'qitish metodikasi sohasida ko'plab mahalliy hamda xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ilmiy adabiyotlarda bu muammo, asosan, tadqiqotga yo'naltirilgan ta'lim, muammoli o'qitish, loyiha asosidagi ta'lim va kompetensiyaviy yondashuv nuqtayi nazaridan yoritilgan. Pedagogika nazariyasida ilmiy-tadqiqot faoliyatining mohiyati va uning ta'lim jarayonidagi o'rni masalalari N.A. Menchinskaya, P.Ya. Galperin, L.S. Vygotskiy, A.N. Leontev kabi olimlarning ishlarida keng yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida talabani bilish faoliyati faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ilmiy izlanishga jalb etish ta'lim samaradorligining muhim omili sifatida asoslab berilgan. Xususan, L.S. Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini bosqichma-bosqich rivojlantirish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi ^[1, 2].

Tadqiqotga yo'naltirilgan ta'lim masalalari xorijiy pedagogika fanida J. Dewey, J. Bruner, D. Kolb, B. Bloom tadqiqotlarida o'z aksini topgan. J. Dewey ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish va talabani shaxsiy tajribasiga tayangan holda bilimlarni egallash ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirishga xizmat qilishini ta'kidlagan. J. Bruner esa kashfiyot orqali o'qitish g'oyasini ilgari surib, talabalarning bilimlarni tayyor holda emas, balki mustaqil izlanish orqali o'zlashtirishi muhimligini asoslab bergan ^[3].

Tabiiy fanlarni, jumladan, biologiya va zoologiya fanlarini o'qitishda ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etish masalalari V.V. Davydov, I.Ya. Lerner, M.N. Skatkin, Yu.K. Babanskiylarning ilmiy ishlarida yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida muammoli ta'lim, tajriba va kuzatuvga asoslangan mashg'ulotlar talabalarning ilmiy fikrlashini rivojlantirishda samarali metodlar sifatida ko'rsatib o'tilgan. Biologiya va zoologiya fanlarini o'qitish metodikasiga oid tadqiqotlarda laboratoriya mashg'ulotlari, dala amaliyotlari va eksperimental ishlarga alohida e'tibor qaratilgan.

Xususan, V.M. Korsunskaya, N.M. Verzilin, I.D. Zverev kabi olimlar biologiya fanlarini o'qitishda tadqiqot xarakteridagi topshiriqlardan foydalanish talabalarning ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilishini ta'kidlaganlar. Mahalliy olimlar tomonidan ham ta'lim jarayonida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish masalalari o'rganilgan.

Jumladan, J.O. Tolipova, R.H. Jo'rayev, U. Tolipov, N. Saidahmedov, Sh. Sharipovlarning ishlarida oliy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv, mustaqil ta'lim hamda tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini oshirish ta'lim sifatini yaxshilashning muhim sharti sifatida ko'rsatib o'tiladi. Shu bilan birga, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, biologiya va zoologiya fanlarini o'qitishda ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etish masalalari umumiy jihatdan o'rganilgan bo'lsa-da, aynan zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlarini tizimli ravishda aniqlash va asoslashga bag'ishlangan tadqiqotlar yetarli emas. Bu holat mazkur mavzuning dolzarbligini yana bir bor tasdiqlaydi hamda uni chuqur ilmiy-pedagogik jihatdan o'rganish zaruratini ko'rsatadi.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlarini nazariy va metodologik jihatdan asoslashga yo'naltirilgan. Tadqiqot umumilmiy va xususiy pedagogik metodologik yondashuvlarga tayangan holda olib borildi. Xususan, tizimli yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv, kompetensiyaviy hamda tadqiqotga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvlari metodologik asos sifatida qabul qilindi.

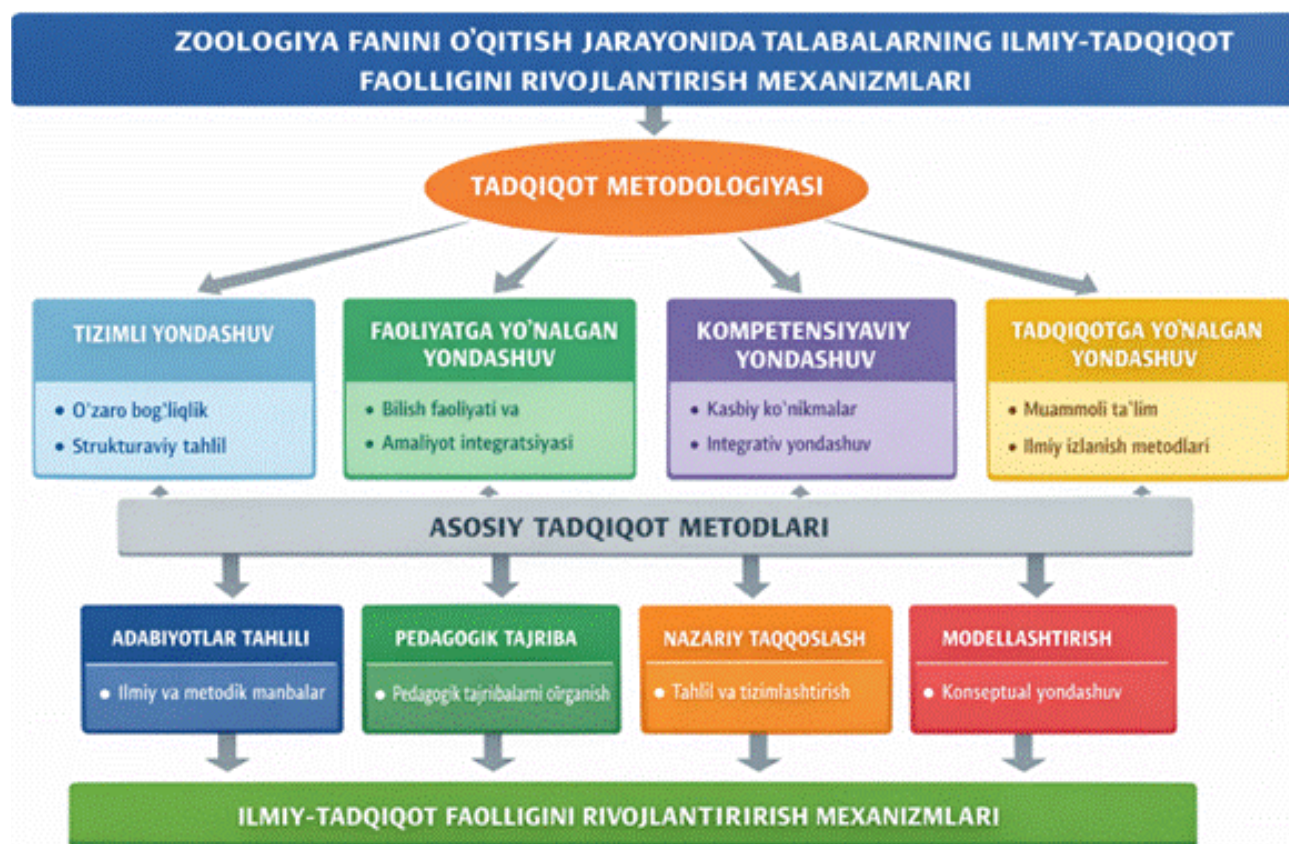
Tizimli yondashuv zoologiya fanini o'qitish jarayonini o'zaro bog'liq bo'lgan maqsad, mazmun, metodlar, vositalar va natijalar birligi sifatida ko'rib chiqish imkonini berdi. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv esa talabani bilish faoliyatini faollashtirish, uni ilmiy izlanish subyekti sifatida shakllantirishga xizmat qildi. Kompe-

tensiyaviy yondashuv talabalarda ilmiy-tadqiqot faoliyatiga oid bilim, ko'nikma va malakalarni integrativ tarzda rivojlantirish zaruratini asoslab berdi [4].

Tadqiqotga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvi zoologiya fanini o'qitish jarayonida ilmiy muammolarni qo'yish, farazlar ishlab chiqish, tahlil qilish va ilmiy xulosalar chiqarishga yo'naltirilgan metodlarni aniqlashga imkon yaratdi. Ushbu yondashuvlar asosida talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlari tizimli ravishda o'rganildi.

Tadqiqot obyekti sifatida oliy ta'lim muassasalarida zoologiya fanini o'qitish jarayoni belgilandi. Tadqiqot predmeti esa zoologiya mashg'ulotlarida talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlaridan iborat bo'ldi. Tadqiqotning maqsadi zoologiya fanini o'qitish jarayonida ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik mexanizmlarni aniqlash va ularni nazariy jihatdan asoslashdan iborat.

Tadqiqotning metodologik asoslari sifatida tizimli, faoliyatga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy hamda tadqiqotga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvlari tanlandi. Ushbu yondashuvlar o'zaro uzviy bog'liqlikda qo'llanilib, talabalarning bilish faoliyatini faollashtirish, ilmiy izlanish ko'nikmalarini shakllantirish va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishni ta'minlaydi (1-rasm).

1-rasm: Talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirishning metodologik sxemasi

Rasmda tadqiqot metodologiyasining tarkibiy tuzilmasi, asosiy yondashuvlar va ularni amalga oshirishda qo'llanilgan metodlar o'zaro bog'liq holda aks ettirilgan bo'lib, u zoologiya fanini o'qitishda ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish jarayonining mantiqiy va konseptual modelini ifodalaydi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida mavjud o'quv dasturlari, fan sillabuslari hamda zoologiya mashg'ulotlari mazmuni tahlil qilindi. Ushbu tahlil asosida ilmiy-tadqiqot faoliyatiga yo'naltirilgan metodlar va vositalarning ta'lim jarayonidagi o'rni belgilandi.

Natijada tanlangan metodologik yondashuvlar va tadqiqot metodlari zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlarini nazariy jihatdan asoslash hamda ularni amaliy tavsiyalar darajasida ifodalash imkonini berdi [5].

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlari bir nechta asosiy yo'nalishlar orqali samarali amalga oshirilishi mumkin. Avvalo, tizimli yondashuv talabalarning bilim va ko'nikmalarini o'zaro bog'liq tizim sifatida rivojlantirishga imkon beradi.

Bu yondashuv orqali o'qitish jarayonidagi maqsadlar, mazmun, metodlar va vositalar bir-biri bilan uyg'unlashadi hamda talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatiga uzviy ta'sir ko'rsatadi. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv esa talabaning bilish va kuzatish faoliyatini faollashtirishga xizmat qiladi. Talaba o'zini ilmiy izlanish subyekt sifatida his qilishi natijasida nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish qobiliyati rivojlanadi. Bu esa talabalarni mustaqil fikrlash, muammoni aniqlash va uni tahlil qilishga yo'naltiradi. Kompetensiyaviy yondashuv talabalarda ilmiy-tadqiqot faoliyatini o'rganish jarayonida integrativ bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, tadqiqotga yo'naltirilgan ta'lim mexanizmlari talabalarda ilmiy farazlar ishlab chiqish, kuzatish va tahlil qilish, shuningdek, xulosalar chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon yaratadi ^[4, 7].

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, zoologiya mashg'ulotlarida ilmiy-tadqiqotga yo'naltirilgan metodlar va vositalardan foydalangan holda o'qitish talabalarning nazariy bilimlarini chuqurlashtirish bilan birga, ularning ilmiy-tadqiqot faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Shu tarzda talabalarning mustaqil izlanish, muammoni aniqlash va ilmiy xulosalar chiqarish ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlanadi. Natijalar asosida zoologiya fanini o'qitish jarayonida ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish muammoli vaziyatlar asosida mashg'ulotlarni tashkil etish, laboratoriya va dala amaliyotlarini ilmiy-tadqiqot xarakterida rejalashtirish, mini-loyihalar, tadqiqot topshiriqlari va mustaqil izlanishlarni qo'llash hamda talabalarning tahlil qilish va xulosalar chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlarni qo'llash orqali samarali amalga oshiriladi ^[5, 6].

Shu bilan birga, tahlil shuni ko'rsatdiki, talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligi faqat nazariy bilimlarni egallash bilan cheklanmay, balki amaliy vazifalarni bajarish, muammoli masalalarni tahlil qilish va ilmiy xulosalar chiqarish orqali sezilarli darajada oshadi. Bu holat zoologiya fanini o'qitish jarayonida tadqiqotga yo'naltirilgan yondashuvlarning samaradorligini tasdiqlaydi. Natijada talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlari ularni mustaqil fikrlash, ilmiy tahlil qilish va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladigan samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi hamda ushbu mexanizmlar asosida o'qituvchilar mashg'ulotlarni rejalashtirishi va talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini tizimli ravishda rivojlantirishi mumkin.

Topilgan xatolar va kiritilgan tuzatishlar hisoboti: "metod va vositalar" birikmasi "metodlar va vositalar" shakliga keltirildi – grammatik son mosligi ta'minlandi; "kuzatuv va tahlil qilish" ifodasi "kuzatish va tahlil qilish" tarzida bir xillikka keltirildi – terminologik izchillik ta'minlandi; "Talabalarning tahlil va xulosalar chiqarish ko'nikmalarini" birikmasi "Talabalarning tahlil qilish va xulosalar chiqarish ko'nikmalarini" shakliga o'zgartirildi – fe'llar parallelizmi ta'minlandi; Uyushiq bo'laklarda bog'lovchilar va tinish belgilari uslubiy jihatdan aniqlashtirildi; Ayrim jumalardagi sintaktik og'irlik yengillashtirildi va grammatik uyg'unlik mustahkamlandi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlari tadqiqot natijalari asosida samarali va zarur deb topildi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tizimli, faoliyatga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy hamda tadqiqotga yo'naltirilgan yondashuvlar talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishga, mustaqil fikrlash va ilmiy tahlil ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tahlil va nazariy asoslar shuni tasdiqladiki, talabalarning ilmiy-tadqiqot faolligi ularning muammoli vaziyatlarni hal qilish, farazlar ishlab chiqish, kuzatish va tahlil qilish, shuningdek, ilmiy xulosalar chiqarish qobiliyati bilan uzviy bog'liqdir. Shu bilan birga, mazkur mexanizmlar talabalarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish hamda ularni zamonaviy ilmiy-tadqiqot faoliyatiga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, zoologiya fanini o'qitishda ilmiy-tadqiqotga yo'naltirilgan metodlardan foydalanish talabalarning faolligini oshiradi, ularni mustaqil izlanish va ilmiy fikrlashga rag'batlantiradi hamda fan amaliyotini chuqurroq o'zlashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, mazkur mexanizmlarni tizimli va uzviy ravishda qo'llash o'qituvchining pedagogik samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. L. S. Vygotskiy (1978). Mind in society: The development of higher Psychological processes. Cambridge, MA: Harvard university press.
2. P. Ya. Galperin (1969). Stages in the formation of mental actions. Moscow: progress.
3. D. A. Kolb (1984). Experiential learning: Experience as the source of Learning and development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
4. J. O. Tolipova. Biologiyani o'qitishda pedagogik texnologiyalar: Darslik. – Toshkent, 2011. – 161 b.
5. M. N. Doniyorov, N. I. Mirzayeva, S. Z. Jumayev, S. I. Zayniyev, N. I. Toshpo'latova. Biologiya o'qitish metodikasidan amaliy mashg'ulotlar: O'quv qo'llanma. – Toshkent, 2024. – 355 b.
6. G. N. Ibragimova. Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari asosida talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish: Monografiya. – T.: "Fan va texnologiyalar", 2016. – 77 b.
7. S. X. Sulliyeva, Q. G'. Zokirov. Biologiya o'qitish metodikasi: O'quv qo'llanma. – Toshkent, 2020. – 221 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.